

## גדר חיוב הלל בחנוכה

### חג או נס

מבואר שיש שני מחייבים לחיוב קריאת הלל, מחמת היו"ט או מחמת הנס. דהכי איתא בערכין (י, א) י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל, ח' ימי החג, ח' ימי חנוכה, יו"ט הראשון של פסח ויו"ט של עצרת, ובגולה עשרים ואחד, ט' ימי החג, ח' ימי חנוכה, שני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת. ומק' הגמ' מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן, ומשני כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן, שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מועד, ר"ח דאיקרי מועד לימא, לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה ושאין מקודש לחג אין טעון שירה. ר"ה ויוה"כ דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא, משום דר' אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני. והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, משום ניסא, פורים דאיכא ניסא לימא אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. הרי לן שיש מחייב של יו"ט "כליל התקדש חג" ויש מחייב של נס.

### למה אין גומרים את ההלל כל ימי הפסח

ועל דרך זה מיישבין קושיא הידוע על הב"י (או"ח סימן תצ) שמביא דברי השבלי הלקט (סי' קעד) בשם מדרש הרנינו פרשת סוכה שהטעם שאין גומרים את ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצריים וכתוב (משלי כד יז) בנפול אויבך אל תשמה. וכן העתיק המשנ"ב (סימן תצ, ז) על הא דכתב בשו"ע (שם) כל הימים של חולו של מועד ושני ימים אחרונים של יו"ט קורים ההלל בדילוג כמו בר"ח. ומסביר המשנ"ב מפני שביום שביעי של פסח נטבעו המצרים אמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני, וכיון שבז' אין אומרים אותו ע"כ בחוה"מ ג"כ אין אומרים אותו שלא יהיה עדיף מיו"ט אחרון.

ומקשים העולם הרי בגמ' איתא טעם אחר משום דלא חלקו בקרבנותיהם. ות"י (משנת רבי אהרן ח"ג מאמר על חג הפסח) כנ"ל שיש שני מחייבים לומר הלל או הנס או היו"ט, והגמ' דנה מצד היו"ט ועל זה מתרץ שאינו חלוק בקרבנותיהם ולכן לא נחשב כחג חדש. ואילו השבולי הלקט דן שמצד הנס יאמר הלל שלם ועל זה תי' מפני שנטבעו המצרים בים.

אבל במשנ"ב מבואר שלא כדבריו, שהרי המשנ"ב מסביר לפי טעם הנ"ל למה אין גומרים את ההלל כל שבעת ימי הפסח, וכתב משום שלא גומרים הלל בשביעי לא רצו שחול המועד יהיה עדיף משביעי של פסח. ואם איתא שבא ליישב למה אין גומרים את ההלל בשביעי של פסח מצד הנס, מה שייטיה כאן שאר ימי הפסח, אלא ע"כ שבא ליישב קושיית הגמ' למה אין גומרים את ההלל כל ימי הפסח כמו כל ימי הסוכות, ולזה תי' שבשביעי א"א ולכן גם בחוה"מ לא תקנו. אבל א"כ קשה למה לא כתב טעמא דגמ' והעדיף טעמא דהמדרש הובא בשב"ל. שוב ראיתי במשנ"ב

(תרמד, ד) על הא דאיתא התם שכל ימי החג גומרים את ההלל, דלא הוי כחזה"מ פסח דמדלגין משום דבסוכות כל יום חשוב כיו"ט בפני עצמו כיון שחלוק קרבנותיו מיום שלפניו, וצ"ע.

### **נשים בהלל של חנוכה**

והנה כתב הרמב"ם (מגילה וחנוכה ג, יד) וז"ל ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרים מלה מלה בכל ההלל. וה"ט משום שנשים פטורות מהלל ולכן אינן יכולות להוציא אחרים ידי"ח, אא"כ יאמר מלה במלה עם האשה. ומסתימת לשון הרמב"ם משמע שאינו מחלק בין הלל של שאר המועדים להלל של ר"ח, ובפרט שהרמב"ם כתב כל דיני ההלל בהל' חנוכה. ושוב ראיתי בספר כל"ח (מילואים לפרשת מקץ) שדייק כן מעיקר דברי הרמב"ם בהלכות חנוכה עצמו, שהרי כתב (מגילה וחנוכה ג, ד) כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה. ר"ל שגם נשים חייבות בנ"ח כמבואר במ"מ (שם). ממשיך הרמב"ם (שם הלכה ה) בכל יום ויום משמונת הימים האלו גומרים את ההלל ומברך לפניו בא"י אל' מ"ה אקב"ו לגמור את ההלל בין יחיד בין צבור, וכאן לא כתב שמי שחייב במקרא מגילה חייב בהלל, משמע שנשים אכן פטורות מקריאת הלל בחנוכה. וקשה דתינח הלל של שאר המועדים י"ל שנשים פטורות משום דהוי מ"ע שהז"ג, אבל לענין חנוכה הרי נשים חייבות בחנוכה משום שאף הן היו באותו הנס, א"כ למה אינן חייבות מה"ט בהלל.

### **הלל של חנוכה מחמת הנס או החג**

ובספר ירח למועדים (להגר"י אלשין שליט"א) רצה לתרץ על פי מה שחקר בעיקר חיוב הלל דחנוכה האם היא מדין נס או מדין יו"ט, דאם נאמר שהיא מטעם היו"ט של חנוכה א"כ ניחא למה פטורות, מידי דהוי אשאר מועדים דהוי מ"ע שהז"ג.

ועי"ש רצה להוכיח שהחיוב הוא מצד היו"ט מהא דכתב הגר"א שההלל של חנוכה משלים להא דלא גומרים את ההלל בפסח בר"ה וביוה"כ. ואם איתא שהמחייב של הלל בחנוכה אינו אלא הנס איך יכול להשלים הלל שחיובו מחמת היו"ט.

וכן רצה לדייק מהא דאיתא בשבת (כא, ב) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה. משמע שחיוב ההלל הוא מחמת היו"ט שהרי כתוב **עשאו ימים טובים בהלל והודאה**.

אבל כבר הזכרנו דברי הגמ' בערכין ומבואר שם להדיא שהמחייב של קריאת ההלל בחנוכה הוא הנס, שהרי הגמ' מק' "והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר", ומשני "משום ניסא", הרי לן להדיא שאע"פ שאינו קרוי מועד ואינו מקודש בעשיית מלאכה חייב בהלל משום הנס. א"כ הדרא קושיא לדוכתיה למה נשים פטורות בהלל.

### **למה גומרים את ההלל כל ימי חנוכה**

והנה הב"י (או"ח סימן תרפג) הביא מדברי השבלי הלקט (סי' קעד) שלש טעמים למה גומרים

את ההלל כל יום של חנוכה, וז"ל השבחה"ל ולמה גומרין את ההלל בחנוכה, מצאתי הטעם בשם רבינו שלמה זצ"ל מתוך שהיא חלוקה בנרותיה, כל יום ויום חלוק משלפניו הוי כחג שחלוק בקרבנותיו. ואחי ר' בנימין נר"ו פירש הטעם שהרי הנס נתחדש בכל יום ויום, כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל שמנים שבמקדש וכשגברה יד מלכי בית חשמונאי מצאו פך קטן חתום בחותמו של כהן גדול שהיה ראוי להדליק ממנו יום אחד ונעשה להן נס והדליקו ממנו שמונה ימים, א"כ יום ויום נתחדש הנס ועל חדושן של נס אנו גומרין את ההלל בכל יום.

ועוד טעם אחר כי חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה שהרי היוונים טמאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליו, וכשגברו חשמונים טהרו את הכל ועשו חנוכה כמו שעשה משה בתחילת חינוכן לעבודה, וכן עשה עזרא כדכתיב ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלויים מכל מקומותם להביאם לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתיים נבליים וכנורות, תודות - זה קרבן, שיר - זה הלל ואין קרבן בלא הלל. והרי אנו קורין כל יום נשיאים כל יום ויום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא ונשיא צריך לגמור הלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריאת נשיא אחד בלא קריאת הלל.

ובספר הנ"ל רצה לומר שנחלקו התירוצים בחקירה הנ"ל שתי' הראשון סובר שהמחייב הוא היו"ט ולכן תי' שכאן חלוק בנרותיה כמו חג הסוכות שחלוק בקרבנותיו, ותי' השני סובר שהוא מטעם הנס ולכן תי' שגם מצד הנס חלוק כל יום, שכל יום היה נס בפני עצמו.

אבל לענ"ד אין זה נכון שהרי טעם השלישי לא שייך לא לנס ולא ליו"ט, ודוחק לומר שבאמת ס"ל שהטעם שאומרים הלל בחנוכה הוא בגלל קריאת התורה שהרי בגמ' לא הוזכר טעם זה כלל. אלא נראה שבוודאי חובת הקריאה הוא משום הנס כדאיתא בערכין, אלא זה שגומרים את ההלל ולא די בקריאת חצי הלל הוא משום אחד הטעמים הנ"ל, או משום שחלוק בנרותיה, או חלוק בנס או בגלל קריאת פרשת הנשיאים, אבל עיקר חובת הקריאה בוודאי הוא משום הנס.

### **פרסומי ניסא**

ולגבי עיקר הקושיא עי' בספר כלי חמדה (מילואים לפרשת מקץ) שרצה לחלק בין חובת הדלקת הנרות לחיוב הלל, שחיוב הדלקת הנרות הוא משום פרסומי ואת זה חייבו אף לנשים משום שאף הן היו באותו הנס, משא"כ חיוב הלל הוי כשאר מ"ע שהז"ג שנשים פטורות.

והוכיח כדבריו מקושיית השואל בשו"ת (חת"ס או"ח סימן קפה) להסוברים דאף הן היו באותו הנס סברא דאורייתא היא (תוס' מגילה ד, א ד"ה שאף) לחייב נשים במ"ע שהז"ג, הא אבוהון דכולהון תפילין דילפינן כל התורה מהם לפטור מ"ע שהז"ג (קידושין לד, א), ותפילין גופיה כתיב בהו (סוף פרשת בא) כי ביד חזקה וגו', והרי נשים היו באותו הנס ואפ"ה פטורין מתפילין, וא"כ הוא הדין כל מ"ע שהז"ג אע"פ שהיו באותו הנס יפטרו. עוד הקשה למה לי זכור ושמור בדבור אחד לחייב נשים בקידוש היום (ברכות כ, ב), תיפוק ליה דבדברות שניות תלה שבת ביציאת מצרים, ואמרינן (פסחים קיז, ב) דצריך לומר בקידוש היום זכר ליציאת מצרים. וכן יש להקשות בפרק התכלת (מג, א) דאמר ר' יהודה רמא חוטי אפרזומא דאינשי ביתיה, ומקשה הש"ס מדרמי שמע מינה ס"ל לילה זמן ציצית אם כן אמאי מברך בכל צפרא, ומאי קושיא, דלמא לעולם ס"ל לילה לאו זמן ציצית והא דחייבות נשים בציצית משום שהן היו בנס יציאת מצרים

וכתיב בציצית יציאת מצרים, וכתב ב"י (ס' ח) בשם המדרש דבקריעת ים סוף הכריז גבריאלי שיקרעו המים שלפניהם בזכות ציצית שלפניהם, ושל אחריהם בזכות ציצית שלאחריהם, וא"כ כיון שהנשים היו באותו הנס יתחייבו בציצית אף על גב דלילה פטור מציצית. ועל כל זה תי' הכל"ח שרק מצוות של פרסומי ניסא חייבו אותם מטעם שאף הן היו באותו הנס אבל שאר מ"ע שהז"ג לא חייבו אותן. ומיושב א"כ למה נשים פטורות מקריאת ההלל בחנוכה.

דבריו מלא טעם אבל לכאורה הם נסתרים מדברי התוס' (שמשם רצה השואל להקשות), דיעוין בתוס' (מגילה ד, א) שהק' למה לי היקשא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה לחייב נשים במצה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס, ותי' שני תירוצים או דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא, ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטר מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות. והרי אכילת מצה אין בו משום פרסומי ניסא ובכל זאת רבינו יוסף איש ירושלים היה מחייב נשים במצות מצה מה"ת. עוד קשה שיש גמ' (ברכות יד, א) מפורשת שגם הלל הוא גדר של פרסומי ניסא, דהכי איתא התם בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק, אמרינן קל וחומר קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא, או דלמא פרסומי ניסא עדיף, הרי לן להדיא שגם הלל היא חיוב מחמת פרסומי ניסא.

והחת"ס תי' שתפילין אינם מטעם יציאת מצרים לחוד כי הוא מחק אהבת אוהבים לישא כל אחד חותם אהבת חברו על עצמו, וכדכתיב (שה"ש ח, ו) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה. ולכן אחז"ל (ברכות ו, א) הקדוש ברוך הוא מניח תפילין, ותפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו אהבת ה' את ישראל, והני דידן מאי כתיב בהו אהבתינו את ה' וקבלת עול מלכותו ויחודו וכדכתיב בפרשת שמע ובפרשת והיה ושם לא נזכר יציאת מצרים כלל, אך הואיל וגם זה מעורר האהבה לזכור חסדו אשר עשה עמנו בצאתנו ממצרים, על כן לסניף בעלמא אמר בשעה שנכתוב אהבת ה' לנו על חותם לבנו נזכיר גם את זה ואיננו אלא סניף, והפטור מעיקור החותם לא נתחייב בסעיף מסעיפי המצוה שהוא יציאת מצרים אעפ"י שהיו באותו הנס. ולא שייך לחייב נשים שאף הם היו באותו הנס אלא בפסח חנוכה ופורים, וגם בסוכה לולי האזרח משום שכל עיקר המצוה לא נתקן אלא בשביל זה, אבל לא בתפילין וכן בציצית שעקור המצוה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ועל דרך אגב נזכיר גם יציאת מצרים וקריעת ים סוף. וכן שמירת שבת עיקרו זכרון למעשי בראשית, וסעיף סעיפיה הם זכר ליציאת מצרים, ואלו היו נשים פטורות מן העיקר לא יתחייבו משום שהיו בני יציאת מצרים.

### **נשים חייבות במקצת הלל**

ועל עיקר הקושיא למה ס"ל להרמב"ם שנשים אינן יכולות להוציא אנשים בהלל אפילו של חנוכה, תי' הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא (בעל החשק שלמה) הובא בשדי חמד (מערכת חנוכה אות ט, ב) דנשים באמת חייבות בהלל דחנוכה, אך כמו שבתפילה אף על גב שנשים חייבות הן יוצאות בתפילה אחת, כך גם באמירת הלל אין הן חייבות לומר את כל ההלל אבל הן חייבות במזמור אחד להודות ולהלל, ולכן אינן מוצאות אנשים. אבל א"כ היה לו להרמב"ם להזכיר שנשים חייבות עכ"פ שקריאת הלל במקצת כמו שכתב שנשים חייבות בתפלה. ועוד תמה עליו

הגרשז"א זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (ב - ג סימן נח) שהרי בימים שמדלגין ואין אומרים את ההלל הוא משום שמצד הדין פטורים מהלל, אבל הכא דשפיר חייבות בהלל כמו האנשים לא מסתבר שהנשים מדלגות. עוד יש להעיר שתירוצו אינו עולה אלא לתרץ דברי הרמב"ם במש"כ שאין נשים מוציאות אנשים, אבל הדיוק של הכל"ח לענין הלל בחנוכה עצמו שמשמע מהרמב"ם שאין נשים חייבות אינו מיישב.

### **חיוב נשים בהבדלה**

ויש להסתפק אפילו לפי הצד שנשים פטורות מקריאת הלל בחנוכה האם מותר להם לקרוא, וראיתי בספר הל' חג בחג שיש מדמים קריאת ההלל למש"כ המג"א (סימן רצו, יא), דהנה הרמ"א פסק שנשים לא יבדילו לעצמן, והמג"א הביא בשם הב"ח שאפילו למ"ד שפטורות מ"מ יכולין להבדיל לעצמן כמו בשופר ולולב, והמנהג שאפילו יש שם אנשים שיכולין לשמוע מפייהם מבדילין לעצמן. וכתב המג"א אפשר שדעת רמ"א דדווקא במצוה שיש בה עשיה רשאים לעשות ולברך, אבל בדבר שאין בה אלא הברכה כגון כאן אין רשאות. מוסיף המג"א שאפשר דמהאי טעמא לא נהגו לקדש הלבנה. ולכאורה דבריו תמוהים שהרי כל הנידון בראשונים האם נשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג הוא מטעם נוסח הברכה "וצונו", שנשים אינן מצוות, א"כ בהבדלה דליכא "וצונו" לכו"ע מותר להם להבדיל. שו"ר שכ"כ המג"א אח"כ שהרא"ש (פ"ק דקידושין) משמע דכל ברכה שאין בה וצונו רשאים הנשים לומר.

ויש שרצו לומר שהלל הוא כמו הבדלה משום דליכא עשייה, אבל דחה את זה הישועות יעקב (שם) שאין כוונת המג"א למצוה שאין בו מעשה אלא דשם כל המצוה הוא הברכה, משא"כ כאן יש "מעשה מצוה" והיא קריאת ההלל, ועל זה יש ברכת המצוות, ובזה דומה לשאר מ"ע שהז"ג שלדידן נשים יכולות לברך.

אמנם מדברי הפרמ"ג מבואר שהבין בדברי המג"א שעל מצוה שבדיבור אין נשים מברכות. דיעויין שם שכתב שלפי המג"א אין נשים רשאים לומר ברכת קריאת שמע יוצר אור ואהבה רבה חוץ אמת ויציב, וכן בערבית, ושם הרי יש מצוה בלי הברכה דהיינו ק"ש. וחשבתי שאולי כוונת הפרמ"ג שברכת ק"ש אינם ברכות על ק"ש, ואינו אלא מצוה שכל כולו אינו אלא ברכה, והוי בדיוק כמו הבדלה, אבל מהמשך דברי הפרמ"ג לא משמע כן שכתב שלפי מה שכתב הט"ז כאן יש לישב קצת, הואיל ועיקר קריאת שמע דין תורה לאנשים, רשאים גם הנשים לברך ברכות קריאת שמע, משמע שנוקט דברכת ק"ש הוי ברכות על ק"ש דאלת"ה למה לפי הט"ז ניהא. עוד כתב הפרמ"ג שלפי הרא"ש שהביא המג"א ניהא, שאין אומרים וצונו.

ולגבי עיקר דברי הרמ"א עי' בט"ז (ס"ק ז) שהטעם שסיים הרמ"א שלא יבדילו לעצמן משום דאף באנשים אינו אלא דרבנן, ע"כ הנשים לא יברכו על זה, ולא דמי ללולב ושופר דמברכות כמ"ש הרמ"א (סי' תקפ"ט) שהמנהג שהנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, דשאני התם דהחיוב אצל אנשים הוא דאורייתא משא"כ כאן יש תרתי לפטור שהוא מדרבנן אפילו באנשים והוא מצות עשה שהזמן גרמא. ותמה עליו הפרמ"ג דא"כ הלל דר"ח איך מברכות הנשים, וביום שני דראש השנה דבקיאתן בקביעת דירחא איך רשאים לברך לעצמן על מצות תקיעת שופר, ולולב בחול המועד איך מברכות.

## **חיוב הלל דאורייתא או דרבנן**

הבה"ג מונה קריאת ההלל במנין המצוות וכבר תמה עליו הרמב"ם שחיוב קריאת הלל אינו אלא מדרבנן, הרמב"ן מליץ בעד הבה"ג וכתב שבאמת חיוב הלל הוי מן התורה, ומביא שני ראיות שהלל דאורייתא, חדא מהא דאמרו במסכת תענית (כח, ב) הלל דראש חדש לאו דאורייתא, משמע שבשאר ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל הוא דאורייתא.

ועוד הוכיח ממה ששינו בערכין (י, ב) שאומרים הלל בליל הסדר, ודרשינן ליה מקרא (ישעיהו ל, כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, ופי' הרמב"ן שהוא מדברי קבלה, מ"מ אמר הנביא שישירו לקל המושיע אותם מיד סנחריב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג, והוא ליל אכילת הפסח, משמע שעכ"פ ליל פסח חיוב מה"ת.

אלא שראיתו הראשונה של הרמב"ן נדחת לפי פרש"י שם בתענית, שכתב לגבי הלל דר"ח שמע מינה דלאו דאורייתא הוה אלא **מנהגא**, אבל הלל דחנוכה, דכיון דנביאים תיקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן, כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן **כדאורייתא דמי**. הרי שגם שאר הלל אינו דאורייתא, והוא מתקנת נביאים, אלא שחמור מהלל של ר"ח שאינו אלא מנהגא.

## **שירה ושמחה**

ומקור הדבר שהוא מן התורה כתב הרמב"ן שהוא או מהלכה למשה מסיני, או שהוא בכלל השמחה שנצטוונו בה, כמו שכתוב (במדבר י, י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם, כי עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא הוא.

## **אשה בחיוב הלל**

בעיקר דברי הרמב"ן שחיוב הלל הוא מה"ת מטעם חיוב שמחה, כבר תמה עליו השאגת אריה (סי' סט) ממשנה ערוכה דתנן (סוכה לח, א) מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין, והטעם משום שאשה אינה חייבת בהלל ואינה יכולה להוציא ידי חובתו. והרי רבי זירא ס"ל (ר"ה ו, ב) דאשה חייבת בשמחה, וא"כ הלל שהוא בכלל מצוות שמחה להרמב"ן, אם כן אשה (וה"ה לעבד דאיתקיש לכל המצות לאשה) יהיו חייבין בהלל מדאורייתא כאיש.

והגרי"פ (בביאורו לסה"מ לרס"ג מצוה נט) הוסיף להקשות על פי מש"כ בתוס' רי"ד (ר"ה ו, ב) ובריטב"א (קידושין לד, ב), דאפילו לאביי דאמר אשה בעלה משמחה, היינו רק לומר דהיא אינה חייבת להביא שלמי שמחה בפ"ע, אלא בעלה חייב להביאם, והיא חייבת לעלות לירושלים ולאכלם עמו, א"כ אפילו לאביי יכולה להוציא את האיש.

## **חיוב הלל בחנוכה**

הרמב"ן הקשה על דברי עצמו מסוגיא דמס' ברכות (יד, א), דדנה הגמ' האם מותר להפסיק בהלל ובמגלה, מי אמרין קריית שמע דאורייתא פוסק **הלל דרבנן** לא כל שכן, או דלמא פרסומי ניסא עדיף, ומשמע שאינו אלא מדבריהם. ותירץ הרמב"ן, שכל דברי הגמ' הם על הלל בימי חנוכה, וימים שאין גומרין בהן את ההלל, אבל הלל באכילת פסחים ונטילת לולב יהיה מן התורה. וכבר תמה עליו הגרי"פ, שהרי מהסוגיא דמס' תענית (כח, א) שמשם הוכיח הרמב"ן דקריאת הלל

היא מה"ת (שדייק הרמב"ן שרק הלל דר"ח לאו דאורייתא משא"כ חנוכה), מבואר דגם הלל של חנוכה היא מה"ת. וזה תימה גדולה.

ותי' הגרי"פ ליישב דברי הרמב"ן על פי דברי רבינו דניאל הבבלי, שבהדלקת נ"ח מקיים מצוה דאורייתא של פרסומי ניסא שנלמד מן הפסוק ולא תחללו שם קדשי, אלא שהיה יכול לצאת ידי זה גם ע"י קריאת הלל. ולפי"ז יישב דברי הרמב"ן, דמה דקאמר הלל דראש חודש לאו דאורייתא, הא הלל דחנוכה דאורייתא, היינו שעכ"פ יש **קיום דאורייתא** באמירת הלל, והיינו של פרסומי ניסא, אבל מה שכתב הרמב"ן דהלל דרבנן מיירי בהלל דחנוכה, היינו אחר שהדליק הנרות בלילה שבעצם כבר יצא כבר ידי חובת מצוה דאורייתא לפרסומי ניסא, וממילא קריאת ההלל אין חובתו אלא מדבריהם.

ומ"מ כתב הגרי"פ שודאי הרמב"ן חולק על רבי דניאל הבבלי בהלל דמועדים, שלדעת הרמב"ן חובתו מדאורייתא, משום מצות שמחה או מהללמ"ס וכמבואר בדבריו, ובזה חולק על הר"ד הבבלי דס"ל דגם ההלל דמועדים המחייב הוא קידוש השם ופרסומי ניסא, כמו הלל דחנוכה. אבל א"כ דחוק מאוד לומר שס"ל להרמב"ן שיש עוד מקור לחיוב קריאת ההלל מה"ת שאינו מזכיר.

### **חיוב מה"ת לעשות זכר לנס**

אסיים בדברי שו"ת חת"ס (יו"ד סי' רלג) וז"ל מש"כ לעיל דקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא, ולפ"ז יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייתא, אך העושה שום זכר יהיה מה שיהיה עכ"פ ביום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן.

עוד כתב דאפשר שקריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דאורייתא לומר שירה כמו שצוה בפסח לספר יציאת מצרים בפה ה"נ ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא, וא"כ היה יוצדק קצת דברי בה"ג שהאריכו בו רמב"ם ורמב"ן בשערים דס' המצות, אלא עכ"פ לא היה לו למנותו מ"ע בפ"ע כיון שהוא כלול בכלל ספור י"מ.